

Det svenska antifonalet.

Ett epokgörande steg i den liturgiska utvecklingen i Sverige har utan tvivel tagits, då med den nyligen utkomna första delen av Det svenska antifonalet kyrkoherdarna Adell och Peters framlagt det första med fullständig sångbeledsagning redigerade vecko-officiet på svenska, innehållande 32 tideböns gudstjänster, 8 för söndagen och 4 för var av veckans övriga dagar. Den utgör en fullständig upplaga av Tidegudstjänster för en söndag och dess helgsmål jämte de övriga veckodagarnas completorier (1936). Textmaterialet är detsamma som för veckans tideböner i sista upplagan av Den svenska tidegården (3 uppl., 1944) med tillägg av den högtidsbön för söndagens completorium, vilken tillkommit redan i Kyrkans aftonbön (1947).

Jag ser det icke som min uppgift att här ingå på någon granskning av antifonalets textmaterial, då detta som sagt sammanfaller med veckoofficiet i Den svenska tidegården. Jag vill endast fästa uppmärksamheten på fördelen av att textmaterialet är fullständigt, så att man icke i något avseende behöver använda tidegårdsboken som komplement, då man beder en tidebön ur antifonalet.

Några ord böra kanske sägas om antifonalets yttre utseende. Ur såväl praktisk som estetisk synpunkt måste det vinna uppskattning, att de tidigare upplagornas otympliga format här ersatts av ett vanligt, behagligt bokformat, något större än tidegårdsbokens men tunnare än denna. Såväl text som notskrift i antifonalet är allt mycket smakfullt arrangerat. Texten är på varje sida uppställd i två spalter, vilket gör det hela lättläst och överskådligt, så att man med fördel kan använda antifonalet även för lästa tideböner.

Antifonalets nya format har åstadkommit genom en förändring i psalmtönernas och hymnmelodiernas uppställning. I tidigare upplagor voro såväl psalmer som hymner så uppställda, att först den för alla verserna gemensamma musiken var utskriven i en enda lång notrad, under vilken texten till samtliga verser var uppställd så, att varje vers bildade en ny rad på sidan. Detta system hade den påtagliga fördelen, att man med tämligen stor lätthet kunde passa ihop texten med musiken, men i gengäld fick man sitta i ständig skräck att hamna på fel versrad. Texten blev svåröverskådlig. Denna uppställning har nu frångåtts och ersatts med en uppställning som närmast liknar melodipsalmbokens: under melodien, som nu ej begränsats till en enda notrad, har endast

första versens text lagts, medan de övriga verserna på vanligt sätt arrangerats på två spalter. Härigenom ha två nackdelar övervunnits: dels formatets otymplighet, dels textens oöverskådlighet och svårästhet. I gengäld har man förlorat den fördel som det gamla systemet hade: den relativa lättheten att anpassa texten till musiken. Men det är ju alldeles tydligt, att hur man än bär sig åt, kan man icke åstadkomma något arrangemang, där *alla* dessa svårigheter samtidigt övervinnas. Då nu utgivarna föredragit melodipsalmbokens linje, har detta säkerligen skett efter moget övervägande, och man är åtminstone för närvarande beredd att ge denna linje sin fulla anslutning. Erfarenheten får sedan visa, hur systemet kommer att utfalla i praktiken.

För att motverka den svårighet som uppstått genom att texten ej som förut är direkt underställd notraden, ha utgivarna försett psalmtexterna med vissa tecken för att utmärka, var kadenserna skola sättas in vid recitationen. Dessa tecken förefalla mycket bra och äro säkerligen valda med stor omsorg. De stavelser som skola utgöra initium och flexa ha omgivits med klammer av två typer. I bägge fallen förefalla tecknen att vara absolut effektiva. Något svårare ställer det sig med mediatio och finalis. Som bekant ingår i vardera av dessa antingen en eller två musikaliska accenter. Detta har i psalmtexten markerats så, att ett kort lodrätt streck placerats upptill i textraden framför alla stavelser, som skola träffas av en sådan musikalisk accent. Men i de fall, där tuban (recitationstonen) brytes redan en eller flera toner *före* den musikaliska accentens inträdande, har ett likadant lodrätt streck placerats *nedtill* i textraden framför den stavelse, med vilken tuban sålunda brytes. Även dessa anordningar synas vara förträffliga. Men här inträder dock som sagt en svårighet: den att den musikaliska accenten icke alltid sammanfaller med den språkliga. Svenskan har att dras med de ur gregoriansk synpunkt högst förargliga ordsluten med tre obetonade eller mindre betonade stavelser (ex. hedningarna, enfaldiga, helgedomen), medan den klassiska regeln föreskriver, att en musikalisk accent icke får följas av mer än högst *två* obetonade stavelser. Denna klassiska regel har i föreliggande upplaga konsekvent följts, vilket inneburit en del förändringar i förhållande till tidigare upplagor. För att belysa det sagda kunna vi se på antifonalets väl hittills mest sjungna psalm, den 91:e i söndagens completorium (8:e psalmtönen). I de fyra första verserna sammanfalla de musikaliska och textliga accenterna: be-

skä'rm, sku'gga, bo'rg, förtrö'star, sna'ra, fördä'rvar. Så i de flesta fall även i fortsättningen. Men avvikelser finnas, t. ex. i v. 6 mid'dage'ns ljus: musikalisk accent på bokstaven *e*, språklig på *i* (förbättring i förhållande till tidigare upplagor, där även den musikaliska accenten låg på *i* med följd att versslutet blev för tungt); v. 9 vederfara's dig: musikalisk accent på andra *a* (tidigare på första *a*, här förbättring), språklig på första *e*; v. 10 befallning o'm dig: musikalisk accent på *o* (också här förbättring), språklig på *a*. Exemplen kunde mångfaldigas. Svårigheten består däri, att den accent som är utsatt i texten är den musikaliska, medan vid utförandet den *faktiska* accenten alltid måste bli den språkliga. Men — svårigheten fanns ju också tidigare. Det är klart att man icke kan sätta ut *både* musikaliska och språkliga accenter i texten; då bleve det rena villervallan. Men jag undrar om man inte skulle kunna lösa det hela så, att i de fall där den musikaliska och språkliga accenten icke sammanfalla, man exempelvis *kursiverade* den vokal, på vilken den språkliga och *faktiska* accenten skall läggas, t. ex. v. 10 befallning o'm dig; v. 13 befria ho'nom.

Kadenserna ha med omsorg placerats i texten. Men i ett par fall måste jag bestämt anföra avvikande mening, t. ex. i måndagens laudes ps. 51 re'nt hjärta, bör vara: rent hjä'rta; ps. 36 ditt hu's rika hå'vor, bör vara: ri'ka hå'vor; rättsinni'ga, bör vara: rättsi'nniga. I hymnerna ha inga hjälptecken insatts. Det hade varit önskvärt, om de vokaler, på vilka melismer skola läggas, hade understrukits eller kursiverats. Till de rikare psalmtönerna i Magnificat, Benedictus och Venite har musiken fullständigt utskrivits, vilket nog i dessa fall är tämligen nödvändigt. Med glädje noterar man, att en recitationston nu meddelas till kollektbönerna för kyrkan, om frid och om Ande, likasom att möjlighet beredes att recitera primens preces. Man undrar bara, varför inte för sextens och completoriets preces beretts samma möjlighet. En del versiklar m. m. ha tecknats i flera alternativa tonlägen, vilket kan vara bra. Man vill bara hoppas, att ingen begagnar sig av den på sid. 19 givna möjligheten att recitera hymnens versikel i completoriet på f.

Det rika antifonmaterialet är så gott som genomgående av hög klass. Alla antifoner från tidigare upplagor ha övertagits oförändrade, och bland dessa intaga söndags-, onsdags- och lördagscompletoriernas psalmantifoner samt söndags-, tisdags- och torsdagscompletoriernas Nunc dimittis-antifoner alltfört en rangplats. Bland de nya antifonerna kunna särskilt nämnas andra antifonen i män-

dagens vesper »Här är en betryckt som ropade...», den första i onsdagens »Hos Herren är nåd...», fredagens Magnificat-antifon »I Jesu namn...» samt andra antifonen i tisdagens laudes »Var mig nådig, Gud, var mig nådig...»; det upprepade »var mig nådig» har här givits ett synnerligen expressivt och inträngande uttryck i musiken. Flera vackra hymner ha tillkommit; särskilt kunna här bägge alternativen i såväl onsdagens som fredagens laudes nämnas.

Återstår att säga några berömmande ord om söndagens matutin, som utökats med två nya, utomordentligt vackra alternativa Venite-melodier samt med icke mindre än 10 nya responsorier. Av dessa ha 5 givits en mycket enkel responsorium breve-melodi, i alla 5 fallen densamma. Härigenom beredes en möjlighet också för tämligen föga tränade tidegärdssångare att utföra detta eljest rätt svåra parti i matutinen. De övriga 5 ha utformats som riktiga matutinresponsorier med traditionella melodier, vilka väl torde utgöra det musikaliskt allra praktfullaste i denna första del av Det svenska antifonalet, vilken härmed varmt anbefalles det svenska kyrkofolket. Det faktum att de återstående delarnas utgivande är beroende av hur stor spridning den första vinner bör väl sporra oss till särskilda ansträngningar för att få den spridd.

Ragnar Holte.

Det svenska antifonalet. Musiken till Den svenska tidegården. I. Utg. av kyrkoh. A. Adell och K. Peters. 221 s. Gleerups. hft. 21: —; klotb. 25: — kr.

Orglar och orgelbyggare.

Det är med mycket stort intresse man tar del av läkaren och orgelforskaren Einar Ericis senaste orgelartiklar i olika publikationer. Hans insats på den svenska orgelforskningens område torde icke kunna överskattas. Det är icke alltför vanligt, att en man så helhjärtat och med så goda förutsättningar griper sig an med en uppgift, som egentligen icke hör till hans fackområde. Genom hans